

PSZICHOANALITIKUSOK A PIKLER-MÓDSZERRŐL

ELŐSZÓ

Bár az intézetekben nevelkedő csecsemők, kisgyermekek száma abszolút értékben magas (túlságosan is magas), társadalmi súlyukat tekintve számuk elenyésző. Természetes tehát, hogy a társadalmat megrázó nagy, átfogó problémák közül az így károsodott személyiség és az erre jellemző specifikus viselkedészavarok ismerete csak kevesekhez jut el, még a szűken vett gyermekpszichológiával foglalkozó szakemberek körében is. A probléma sokoldalú elemzésében pedig főleg az mélyed el, akinek munkája területével, kutatói érdeklődésével vagy terápiás működésével ez közvetlen kapcsolatban áll – következésképpen a kör még jobban szűkül.

Felvetődik a kérdés: család vagy intézet? Mivel olyan gyermekekről van szó, akikről saját családjá hosszabb-rövidebb ideig nem tud gondoskodni, a kérdés inkább így hangzik: intézet vagy befogadó – a gyermek számára idegen – család?

Humanista, ugyanakkor tudományosan is alátámasztott gondolat, hogy a gyermeknek a családban a helye. Ha azonban ez a *hely* nem a saját családjá, ez több szempontból is súlyos problémát jelenthet, s ez főleg azok számára ismerős, akiknek alkalmuk volt ilyen helyzettel találkozniuk. Az egyik ilyen probléma, amellyel magam is szembesültem, amikor csecsemőotthonban pszichológusként dolgoztam, s így dolgom volt befogadó családokkal is, az az, hogy gyakran látjuk, hogy a befogadó család legjobb szándéka sem elegendő ahhoz, hogy a hozzájuk került, sokszor súlyos traumát átélt, kétségbeesett kisgyerek viselkedését megértsék és depressziójából kisegítsék; vagy hogy korrigálják fejlődésének megzavart folyamatát. Arról nem is beszélve, hogy a gyereket látogató vér szerinti apja és/vagy anyja fogadása (akiktől pl. bírósági határozat – tehát feltehetően sokszor nyomós ok – foly-

tán vették el a gyermeket) e családok számára súlyos teher lehet. Nagyon komoly, specifikus képzettséggel, tudással rendelkező pszichológiai-szociológiai hálózat segítségével és támogatása kell ahhoz a gyermeknek és a befogadó családnak, hogy egy ilyen helyzetben valóban megadhassa a gyermeknek az érzelmi biztonságot, érzelmi egyensúlyt, amit a „család” kell hogy jelentsen számára.

Ám ilyen társadalmi támogatás mellett sem kerülhet minden gyermek családba (ennek lehetnek jogi, gazdasági, szociális, sőt pszichológiai okai; vagy éppen csak átmeneti helyzetről van szó). Társadalmunkban vannak olyan helyzetek, amikor a családját nélkülözni kénytelen kisgyereket intézetben lehet csak elhelyezni. S bármilyen rövid legyen is az időszak, amit itt eltölt, (egyébként inkább hosszú, mint rövid), nem mindegy, hogy az az intézet milyen.

A Pikler Emmi által több mint ötven éve kezdeményezett, határozott irányelvek alapján működő „Lóczy”, azaz ma Pikler Intézet, arra ad ritka lehetőséget, hogy több évtized távlatából lehessen megbizonyosodni ezeknek az elveknek az érvényességéről. Hirsch Margit első tanulmánya a Lóczyban legalább egy évet töltött, és ezután családba került 30 kisgyermekről bizonyította, hogy személyiségük nem sérült, és családjukba beilleszkedtek. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) által anyagilag támogatott utóvizsgálat, amely a Lóczyban minimum egy év után a társadalomba kikerült 14–24 év közötti 150 fiatal sorsát, szociális beilleszkedését vizsgálta, kimutatta, hogy közülük egynek sem volt a rendőrséggel dolga, iskolázottságuk pedig a családban felnőtt gyermekek országos átlagánál kicsit magasabb volt. Egy valamivel későbbi felmérés kimutatta, hogy saját gyermekeiket (összesen 60 csecsemőt) otthon, rendezett családi körben nevelték.

Pikler Emmi és az Intézet vezetői mindig is állították, hogy a gyermeknek családban a helye! De, mint láttuk, vannak csecsemők, gyermekek, akiknek ez több-kevesebb ideig nem adatik meg. Tehát, állította Pikler – s ez az Intézet munkásságának lényege –, olyan intézetet kell számukra biztosítani, ahol családra nevelnek: „családi gyermekségre”, s nagyobb távlatban, családapai, családanyai szerepre. A vizsgálatok arra utalnak, hogy munkájuk eredményes volt.

Pikler Emmi számára kezdettől fogva világos, hogy nem olyan életformát kell nyújtania a gyermekeknek, ami formálisan a családéhoz hasonló. Ez mindenképpen hamis lenne, miután a helyzet egyik lényeges összetevője sem képvisel reális családot – s még kevésbé a sajátját – a gyermek számára. A felnőtteknek, akik foglalkoznak vele hónapokon, néha éveken át,

megvan a saját magánéletük, talán saját családjuk is, dolgozók, akiknek ez a foglalkozása.

Pikler meg volt győződve arról, hogy emberileg lehetetlen a felnőtt számára minden gyermeket, aki egy életen átívelő szakmai munkája közben reá van bízva, egyformán „szeretni”. Ezt megkövetelni annyi, mint a felnőttet súlyos frusztrációnak, komoly büntudatnak kitenni olyan helyzetben, amiben tehetetlen. A felnőtt ugyanis több-kevesebb idő alatt érzelmileg kimerül, „kiürül”. Lehet, hogy eleinte sokat nyújthat így egy-egy gyermeknek, de idővel a többségük erre már képtelen lesz. Ilyen körülmények között, az elkerülhetetlen egymást követő elszakadások és az azt követő gyász a felnőttet is megviselik érzelmileg...

Ugyanilyen fontos, hogy a gyermekben ne keltsük azt az illúziót, hogy ez a felnőtt az anyja. Nem szabad őt kiszolgáltatni a hamis érzelmeknek, majd az azt szükségszerűen és ismétlődően követő elszakadásoknak, mivel ez romboló hatású. Míg más gyermekeknél azáltal, hogy semmilyen érzelmi kapocs nem alakul ki, az elválások majdhogynem észrevétlenül következnek be, de az érzelmi kapocs hiánya még az előbbinél is tragikusabb hatással lehet a gyermek jövőjére!

Más megoldásokat – amelyek a mindennapok legapróbb részleteit ugyanúgy, mint a hosszú távú életformát figyelembe veszik – kellett tehát keresni ahhoz, hogy személyisége felépülhessen, hogy a gyermek érzelmileg és mentálisan egészségesen fejlődhessen, s hogy képes legyen mély és tartós, jelentésteli kapcsolatokra, s idővel a normális családi életre.

Pikler Emmi és munkatársai számára a támpontot mindig – s ez ma is így van – maguk a gyermekek nyújtották. Úgy fogalmazhatnánk, hogy Pikler arra figyelte: „...mit mondanak maguk a gyerekek?” Ti. hogyan érzik magukat, hogyan élnek, mit tesznek, hogyan reagálnak mindennapi életük folyamán. Ez az alapja minden intézkedésnek, változtatásnak. Gondos, rendszeres és sokszor hosszas megfigyelések állnak tehát a gyermekek életét irányító elvek hátterében. Pikler feltevése ugyanis az volt, hogy a „normális” személyiség fejlődésének mutatója a „normális” viselkedés. Azt akarta tehát elérni, hogy az Intézetre bízott gyermekek viselkedése a lehető leginkább hasonlítson ahhoz a viselkedésmódhoz, amit családokban, személyiségükben jól fejlődő gyermekeknél figyelt meg az alatt a tíz év alatt, amíg gyermekorvosként egészségügyi és pedagógiai tanácsaival kísérte a szülőket.

Két francia szakembernek tűnt fel először, hogy ebben az intézetben más benyomást keltenek a gyermekek, mint amit – sajnos – nemzetközi szakmai ismereteik alapján a világon mindenütt tapasztaltak. Itt egészségesek, de-

rúsek, érdeklődők a gyerekek, személyes és bizalomteli a viszonyuk a velük foglalkozó felnőttel; s ahogy az a családjában nevelt kisgyereknél természetes, tartózkodóak az idegennel szemben, de értelmesen kommunikálnak.

Mondhatnánk, hogy benyomásuk csupán az „itt és most” helyzetből fakadt. Azonban mégis ez sarkallta őket, hogy a dolgok mélyére nézzenek. Ennek első eredménye volt az a könyv, amely Párizsban 1973-ban jelent meg először, majd több újabb kiadás után kibővítve 1998-ban. (Magyarul először szintén ebben az évben, 1998-ban jelent meg...)

Közeli munkatársaim közül is (ti. Párizsban) sokan eleve elvetették még csak a gondolatát is, hogy figyelmet fordítsanak a Lóczy munkájára és eredményeire. Annyira „magától értetődő” és „tudományosan” is „elfogadott”, hogy csecsemőt nem lehet – tehát nem is szabad – intézetben nevelni: minek odafigyelni, hiszen az úgysem lehet jó! (Eredeti beszélgetésből idézek! S hozzáteszem: az illető pontosan tudta, amit fentebb említettem: ti. hogy az intézeti gondozást még sokáig nem lehet felszámolni...)

Sajnos abból, hogy „nem szabad intézetben nevelni”, sokak számára természetesen adódik az intézetek javítására irányuló igyekezetről való lemondás, aminek egyenes velejárója az ott nevelkedő gyermekekről való lemondás! Az intézetben nevelkedő gyermek sorsát megváltoztathatatlanak tekintik, legfeljebb elismerik, hogy bizonyos esetekben szüksége lehet utólagos terápiás kezelésre, még ha nem is bíznak igazán annak eredményességében.

A fentebb említett két francia szakember érdeme, hogy ezen túl tudtak lépni!

S lassanként, szakmai hírnevüknek köszönhetően, kezdetben Franciaországban, majd másutt is, felébredt az érdeklődés az Intézet iránt. Egyre többen, elsősorban közvetlenül gyerekek mellett dolgozó nevelők körében, igyekeztek alkalmazni saját munkakörülményeikre az Intézetben bevált elveket és átvehető gyakorlati elemeket.

Első lépésben az Intézet mindennapi életben alkalmazott elvei váltak témává a bölcsődékben, óvodákban, napi befogadó családokban stb., vagyis ott, ahol nem a saját gyermekével foglalkozik a felnőtt. A Pikler Intézet tapasztalata alapján alkalmazott különleges bánásmód, majd az odafigyelés a csecsemő, a kisgyermek aktivitásának fontosságára (aminek a Pikler-féle szabad mozgás az alapja): ezek voltak a legfőbb „újdonságok”, amiket a felnőttek „próbálgattak”. Azok a szülők pedig, akik gyermekük vagy munkájuk miatt közel kerültek ehhez a pedagógiához, otthon is alkalmazták azt. Persze, természetes, hogy ott is „beválik”, hiszen onnan indult!

Sokak számára örömteli felfedezés, hogy a pici gyermek mi mindenre képes, ha a felnőtt „vár”, „kivár”, megvárja, míg lassúbb módján megteszi, amit akar; sőt mi mindent akar, örömmel, boldogan... és hogyan képes „egyezkedni”, kompromisszumokat kötni, ha akarása ütközik azzal, amit a felnőtt szerint nem „lehet”. Öröm felfedezni, hogy milyen gazdagon lehet vele „beszélgetni”, hogyan figyel, válaszol, kezdeményez, tanul, s mindezt annál inkább teszi, minél jobb, intimebb, kölcsönösen megértőbb kettőjük között a kapcsolat. A felnőtt számára is felfedezés az örömteli, egymást megértő békés együttélés...

Ugyancsak örömteli felismerés, hogy ugyanaz a pici gyermek mi mindenre képes, ha neki megfelelő – ti. maga választotta – testhelyzetekben, gazdag környezetben önállóan játszhat. Mozgékony, biztonsággal mozog, aktív... Igaz, eleinte úgy tűnik, mintha a szokásosnál lassúbb lenne a mozgásfejlődése, de mégsem ügyetlen, mert amit csinál, azt jól csinálja. Érdeklődik, kísérletezik, gyakorol...rákérdez a világra. S általában sokkal hosszabb ideig képes önállóan mozogni, jól és érdekesen játszani, mint azt várnánk.

S a felnőtt is rájön, hogy a két dolog szorosan összefügg: ha az önállóan játszó gyerek tartalmasan tölti azt az időt, amikor ő egy másik gyerekkel foglalkozik, akkor ő is több figyelmet tud szentelni a másiknak, mintha azt látná – vagy azt hinné –, hogy az egyedül maradt gyermek semmit sem csinál, mert őrá vár (ahogy azt az eddigi tapasztalatok többnyire mutatták)! A felnőttel így töltött értékes idő a „másik” gyermek számára ugyanis az érzelmi biztonságot táplálja, s ezért tud majd ő is, mint a társa, aki máskor volt a felnőttel hasonló együttélésben önállóan, nyugodtan játszani, anélkül, hogy ezt érezne: „otthagytak”. Sok gondozónő számára ez az új tapasztalat komoly megkönnyebbülést jelent.

A Pikler-féle csecsemőkorai mozgásfejlődés sokakat érdekelt. Így „került be a folyamatba” a mozgáspszichológiával, mozgásterápiával foglalkozók köre.

Csecsemőkkel és kisgyerekekkel közvetlenül foglalkozó szakemberek kívánságára széles körben szerveződtek képző-, illetve továbbképző tanfolyamok, ahol a Pikler Intézet munkájára alapozott ismereteket oktatták. Felébredt az érdeklődés a pszichológusok körében is, majd a Pikler Intézet munkája bekerült az egyetemi oktatásba Belgiumban és Olaszországban a pszichopedagógiai képzésbe, a Wallon-tanítvány Tran Thong hatására pedig a fejlődés-lélektani oktatásba Párizsban.

Azok a gondolatok, amelyeket többek között a két francia szerző az Intézet gyakorlatával kapcsolatban leír a megfigyelések és a munkatársakkal foly-

tatott dialógus alapján, jól magyarázzák, hogy a Pikler Intézet – Pikler Emmi, Falk Judit, Tardos Anna, Vincze Mária és a többi munkatárs – munkája miért nem maradt csupán az intézet keretei között, és miért tudott általános érvényűvé válni. Ez az oka annak is, hogy szakmai körökben oly nagy érdeklődésre talált, és az évek során tanácsadó, majd továbbképző és kutató központtá vált nemcsak Magyarországon, hanem sok külföldi ország számára is.

Miről is van szó? Mi következik ebből?

Az Intézet „jó”, mivel úgy tűnik, ép személyiségű embert nevel. Az ebből leszűrhető első tanulság, hogy az intézeti munka módszere jó. Az intézetekkel foglalkozó szakembereket elsősorban ez érdekli.

A kutató számára azonban ennél sokkal átfogóbb kérdés merül fel. Nevezetesen, hogy hogyan lehetséges, hogy egészséges személyiség tud kialakulni olyan körülmények között, amelyek erősen eltérnek a megszokott családi-szociális miliő körülményeitől. Vajon megkérdőjelezi-e ez mai tudásunkat, és ha igen, miben? Kérdés az is, hogy a válasz keresése mennyiben gazdagítja tudásunkat?

A fenti két francia szakember fáradhatatlan, kitartó erőfeszítésének, mély meggyőződésének köszönhető az is, hogy egyre szélesebb, az előzőtől eltérő szakmai érdeklődésű körökben is (pl. pszichoanalitikusok) megindult az érdeklődés.

Hogy néhány példát említsünk: 1994 márciusában volt Párizsban az első jelentős szakmai összejevetel a „Lóczy”, illetve a Pikler Intézet munkásságáról, ötven résztvevővel. Közöttük volt Serge Lebovici, Michel Soulé (Párizs) és Daniel Stern (Genf) is. Tardos Anna, az Intézet igazgatója sok nemzetközi konferencián szerepelt. 1996-ban több mint háromszáz külföldi vendéggel zajlott le Budapesten egy újabb, az Intézet munkáját és eredményeit elemző konferencia (Madeleine Vabre utal erre a jelen összeállításban olvasható cikkében).

Az újonnan feltámadó érdeklődésről, és főleg a Pikler Intézet munkája és eredményei alapján felmerülő kérdésekről ír Bernard Golse professzor is e számunkban olvasható tanulmányában.

Több írásból kellett válogatnunk. Ugyanis mindazok, akikhez fordultunk – s ez kellemes meglepetés volt –, boldogan tettek eleget a felkérésnek. Volt, aki már megjelent írását vagy elhangzott előadását ajánlotta fel a *Thalassa* érdeklődő olvasói számára, és volt olyan is, aki kifejezetten e különszám részére foglalta össze idevágó gondolatait, munkásságából egy-egy olyan szempontot domborítva ki, amelyet Pikler Emmi és a Pikler Intézet elvei és gyakorlata gazdagítottak. Ezúton köszönjük mindannyiuk közreműködését.

Természetesen egy ilyen bevezető keretében szólnom kell arról a szervezetről, a Nemzetközi Pikler Emmi Közalapítványról (amelynek keretén belül a Pikler Intézet immár működik) amelynek létrejöttében oly sok ország játszott szerepet, és amely keretet nyújt az érdeklődő szakemberek összefogásához és támogatásához.

Az *Association Internationale Pikler (Loczy)* tizenkét országból több mint ötszáz tagot és adakozót számlál; ezek közvetlenül gyerekekkel dolgozó gondozók, nevelők, illetve pszichológusok, terapeuták, egyetemi professzorok. A társaságnak tagja hat különböző nemzeti „Pikler” szervezet is. Közös érdeklődésük tárgya, ha más és más szinten is, az Intézet munkássága és az ebből levonható tanulságok, amelyeket számtalan más, kisgyerekekkel foglalkozó szakma, továbbá maguk a családok jól hasznosíthatnak.

Társaságunk három feladatot tűzött maga elé:

1. Információáramlást biztosít egyrészt – és főleg – az Intézet és a tagok között; másrészt a különböző országokban folyó, Pikler körüli „eseményeket” ismerteti.

2. Ösztöndíjakat biztosít a Pikler Intézetben folyó rendszeres továbbképző tanfolyamokhoz tagjaink számára (társaságunk egy névtelen adományozótól kifejezetten erre a célra komoly összeget kapott). Egy év alatt tíz országból (mint például Argentína vagy Ecuador) közel száz „ösztöndíjasunk” járt így Budapesten.

3. Támogatást, anyagi, természetbeni adományokat gyűjt a Nemzetközi Pikler Emmi Közalapítvány számára.

Társaságunk vezetőségéből ketten – Svájcból és Franciaországból – a Közalapítvány Kuratóriumának tagjai.

Jelen összeállítás megjelenítését a budapesti Francia Intézet támogatása tette lehetővé, amelyet ezúton is köszönünk.

Párizs–Budapest, 2000. április 15.

Szántó Féder Ágnes

KONFERENCIAFELHÍVÁS

AZ ELVESZETT GYERMEKKOR

**Nemzetközi konferencia, Budapest
2001. február 23–25.**

A konferencia nyelve:
magyar és angol

FERENCZI SÁNDOR EGYESÜLET,
Budapest

A konferencia részvételi díja: a Magyarországon élő kollégák számára 8500 forint. Külföldiek számára 250 USD-nak megfelelő összeg. Ebben az eltérésben a reális különbség tükröződik a pszichoterápia és a hozzá közel álló diszciplínák területén a magyarországi és a nyugati társadalmak jövedelmi viszonyai között.

Kérjük, hogy amennyiben előadással kíván részt venni a konferencián, küldje el a 30 perces előadásának maximum egyoldalas (másfeles sortávolsággal, 12 pontos betűméretben írt) összefoglalóját nyomtatásban és floppy lemezen vagy e-mailen.

Az absztraktok beérkezésének határideje:
2000. május 31.

Levelezési cím:
Ferenczi Sándor Egyesület
c/o dr. Mészáros Judit
1055 Budapest,
Szt. István krt. 13.
e-mail: kadark@izabell.hu
(Kádár Katalin)

A konferenciát a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
a Millenniumi Program keretében támogatja

Bővebben lásd a 173–175. oldalon!